

Lokaal geld: geen regio kan zonder

Samenvatting

Door een aantal systeemorzaken staat in elke regio op al het aanwezige geld permanent een grote zuigkracht naar buiten toe. De tot nu toe gebruikte strategieën compenseren dit verschijnsel hoogstens, maar bestrijden het niet. Lokaal en regionaal geld pakken het lekprobleem bij de bron aan.

Met regio wordt in dit artikel overigens bedoeld: een geografisch gebied met de minimale grootte van een stad en de maximale grootte van een provincie.

1. Probleemschets

Het probleem is simpel samen te vatten als: er lekt voortdurend veel geld weg uit een regio. Anders geformuleerd: er staat in elke regio - ook een welvarende - een immer voortdurende grote zuigkracht op het geld. Dit is een *zelfstandig apart proces*, onafhankelijk van de verhouding tussen import en export (die op zichzelf in het voordeel van de regio kan uitvallen).

De gevolgen van een geldtekort zijn genoegzaam bekend en vragen geen verdere uitweiding.

2. Overzicht van lekken

In deze paragraaf geef ik de ergste systematische geldlekken.

1) Inherente schaarste van geld

Geld is *per definitie* schaars. Dit is een gevolg van de manier waarop het geldstelsel in elkaar zit. Al het hedendaagse geld - euro, dollar, yen etc. - is namelijk geschapen als *schuld*. Banken lenen geen bestaand geld uit, maar scheppen in de computer het geld voor leningen uit het niets. Wie naar de bank gaat om geld te lenen, doet de totale hoeveelheid geld op aarde dus met het geleende bedrag toenemen. Op het moment dat de lening wordt terugbetaald vernietigt de bank het geld, met weer een administratieve handeling in de computer. (Dit alles geldt niet voor munt- en papiergeld en is dus maar voor 95 procent waar, maar dat is genoeg voor de consequenties).

Op al dat uit niets geschapen geld vragen de banken rente. Het geld voor die te betalen rente is *nooit geschapen*. Al het bestaande geld is immers al schuld. Met andere woorden: de totale hoeveelheid geld in de wereld is veel minder dan nodig is om alle schulden inclusief rente af te betalen.

Het geld is dus inherent schaars en moet dat in de huidige economie ook zijn om zijn functie te vervullen. Bernard Lietaer en Art Warmoth schrijven in '*Designing Bioregional Economies in Response to Globalization*':

... for modern money to function, scarcity has to be artificially and systematically introduced and maintained.

en even verderop:

The way in which money is created in its relation to interest sets up systematic competition among the participants in the system, actively discouraging cooperation as a consequence.

Met andere woorden: de rest van de wereld trekt *altijd* aan het geld in een regio.

In de volgende punten zullen we zien dat door de combinatie van geld-als-schuld en rente veel dagelijkse economische handelingen - ook binnen de regio - de geldhoeveelheid binnen die regio negatief beïnvloeden.

2) De rentecomponent van prijzen

Als gevolg van de door de banken gevraagde rente op leningen bestaat *dertig tot vijftig procent (!)* van de consumentenprijzen uit pure rente. Alle bedrijven berekenen immers hun rentekosten door in hun prijzen. Wie een pak hagelslag koopt, betaalt dus ook mee aan de rente op de leningen van de winkelier, de hagelslagfabrikant, de fabrikant van hagelslagmachines en zo voort, kortom op alle leningen in de hele keten én de daarop aansluitende secundaire bedrijven (schoonmaak, kantoorinterieur, etc.). Van de totale kosten van het op hypotheek een huis laten bouwen is zelfs *minstens tachtig procent* rente.

Waar gaat al die rente naar toe? In tegenstelling tot wat met aflossingen gebeurt vernietigt de bank dit geld niet, maar brengt het weer in omloop als salaris, belegging of rentebetaling op positieve rekeningen. Een deel wordt uiteindelijk toch vernietigd als er bankschuld mee afgelost wordt. Het meeste stolt ver buiten de regio in de vermogens van de rijksten van de wereld of grote institutionele beleggers, en doet verder dienst als rentemagneet om zonder inspanningen die vermogens te vergroten. Maar ook dat geld laat, zolang het bestaat, de renteschuld van de wereld aan het banksysteem verder oplopen.

Ook wie er best warmpjes bij zit draagt netto nog af aan de rentestroom. Zelfs in het Westen harkt alleen de rijkste tien procent van de bevolking zó veel rente op vermogen binnen, dat voor hen ook die enorme rentecomponent van de dagelijkse prijzen gecompenseerd wordt. De onderste tachtig procent van de bevolking betaalt het gelag, de tien procent ertussenin speelt ongeveer quitte. Een voorbeeld: in het jaar 1982 ontving de rijkste tien procent van Duitsland ruim 34 miljard DM aan rente van de rest van de samenleving, met bijzondere dank aan de armste tien procent voor hun bijdrage van 1,2 miljard DM. De cijfers zijn sindsdien alleen maar schokkender geworden.

3) Boodschappen doen bij grote winkelketens

Bij het boodschappen doen komt dus so wie so al een groot deel van het betrokken bedrag in de brede rentestroom terecht, die de regio voor bijna honderd procent verlaat. Wie koopt bij supermarkten en andere winkels van landelijke of internationale ketens voegt daar nog een geldstroom aan toe. Een ketenwinkel die de regio netto geld zou opleveren werd immers onmiddellijk gesloten, want die is vanuit het hoofdkantoor gezien een verliespost.

4) Spaargeld op de bank zetten

Ook wie geld op een grote bank heeft staan draagt bij aan de verarming van de eigen regio. Dit geld wordt door het op te potten aan het betalingsverkeer onttrokken, en het wordt bovendien maar zelden in de regio terug geïnvesteerd, door de eis aan banken om maximale rendementen te behalen. (Bedenk dat de banken dit geld niet binnen de regio weer uitlenen: dat doen ze immers door geldschepping.)

5) Schuld bij de bank aflossen

Wie een schuld bij de bank aflost onttrekt dat geld voor altijd aan de geldkringloop, want het wordt vernietigd. Wie zijn schuld nog niet aflost geeft de samenleving op korte termijn wat extra lucht, ten koste van een hogere schuld in de toekomst. De samenleving verliest altijd.

Al deze lekken samenvattend zou je kunnen zeggen dat ons geld eigenlijk altijd weg wil uit het betalingsverkeer: het wil naar de bank terug om schuld af te lossen, of het wil samenklonteren in vermogens om nog meer geld aan te gaan trekken.

3. Conventionele strategieën

De doorgaans gebruikte strategieën om verarming van een regio aan te pakken zijn niet gebaseerd op de hierboven genoemde systematische oorzaken. Ze lossen het probleem dus niet op, maar compenseren het hoogstens, en dat vaak op een schadelijke manier.

Strategie 1. Zorg voor uitkeringen, subsidies, ontwikkelingshulp of andere geldstromen vanuit het financiële centrum van het land (lees: de overheid). Dit creëert concurrentie met andere regio's want ook de overheid kan het geld maar één keer uitgeven. Bovendien ontstaat er afhankelijkheid van de overheidsfinanciën en de grillen van de politiek.

Strategie 2. Haal zo veel mogelijk geld van de vrije markt binnen door te exporteren, ook via bijvoorbeeld toerisme. In andere woorden, door de concurrentie aan te gaan met andere regio's (naburige regio's of regio's in andere landen). Als in elke concurrentiestrijd staan lonen onder druk en

gaan natuurlijke hulpbronnen in de uitverkoop. De verliezers verschraken nog sneller.

Strategie 3. Voorkom het verdwijnen van geld door zo weinig mogelijk te importeren, dus door aankopen binnen de regio te houden. Dit kan op zich een effectieve deelstrategie zijn, maar op het overblijvende geld staat nog steeds dezelfde zuigkracht.

Deze strategieën pakken het lekprobleem niet als zelfstandig proces aan. Als ze al effectief zijn - wat wil zeggen dat er een netto geldstroom naar binnen de regio ontstaat - zijn ze dat altijd ten koste van andere regio's en/of ten koste van de eigen natuurlijke hulpbronnen die in de uitverkoop worden gedaan.

4. Aanpakken bij de bron

Een echt effectieve strategie tegen de systeemlekken bestaat. Ze pakt het probleem bij de bron aan: bij het geldsysteem zelf. Ze verkleint de afhankelijkheid van het standaardgeld en vermindert meteen de noodzaak tot bovengenoemde compenserende maatregelen. Deze strategie komt neer op het in de regio creëren van een *complementair geldsysteem* met een betaalmiddel dat

- 1) alleen binnen de regio bruikbaar is;
- 2) niet systematisch schaars is, maar voldoende beschikbaar om alle in aanmerking komende handel te faciliteren;
- 3) zo veel mogelijk liquide blijft, in plaats van te worden opgepot.

Gevolg van eis 2: het betaalmiddel wordt niet geschapen als rentedragende schuld, maar in overeenstemming met de productie die er mee betaald kan worden.

Gevolg van eis 3: opsparen wordt ontmoedigd, bijvoorbeeld door een negatieve rente op positieve tegoeden, door het geld periodiek ongeldig te maken en/of door bezitters van veel papiergeld te belasten met administratieve rompslomp (in de praktijk vaak zegels plakken).

De regels rond het gebruik kunnen bovendien zó ontworpen worden, dat het betaalmiddel allerlei sociale doelstellingen bevordert, zoals verminderde werkloosheid, sociaal en milieuvriendelijk gedrag, enzovoort.

Ik schrijf niet voor niets steeds *complementair*: deze systemen kunnen en willen het standaardgeld niet in alles vervangen, maar vullen het lokaal aan. Om te sparen en om met veraf gelegen gebieden handel te drijven zijn euro's of dollars beter geschikt. Het gaat om het lokaal mogelijk maken van activiteiten en genereren van inkomens, waarvoor door de genoemde systematische oorzaken - waar de inwoners part noch deel aan hebben - geen geld voor is.

5. Enkele voorbeelden in het buitenland

Complementaire geldsystemen zijn de laatste tijd in een stroomversnelling geraakt, maar zijn in feite niets nieuws. Zeer succesvolle experimenten vonden onder andere in de jaren 1930 plaats in Schwanenkirchen (Duitsland) en Wörgl (Oostenrijk), en eind jaren 1950 in Lignières-en-Berry (Frankrijk). Het Zwitserse handelsnetwerk WIR bestaat al sinds 1934 en groeit nog steeds. En laten we de LETS-systemen niet vergeten, die sinds hun introductie (jaren 1980 in Canada) al menige noodlijdende gemeenschap uit het slop hebben gehaald. Voor enkele voorbeelden van hedendaagse successen kunnen we kijken naar Duitsland en Japan.

Regiogeld in Duitsland

De Chiemgauer, de Urstromtaler, de Havelblüte, de Sterntaler: het zijn enkele van de meer dan vijftig soorten Regiogeld in Duitsland. Ze werken allemaal net iets anders: elke 'Regio' is ontworpen op de lokale situatie. Vooral de Chiemgauer, in 2003 gestart door zeven scholieren, is een succes: meer dan 550 bedrijven en duizenden particulieren gebruiken dit betaalmiddel.

Japan

De Japanse overheid is tot het besef gekomen dat ze het geld, dat nodig is voor de zorg voor een snel vergrijzende bevolking, in de toekomst niet meer zelf kan opbrengen, en is bovendien sinds de crisis in de jaren 1990 afkerig geworden van een grote afhankelijkheid van het internationale financiële systeem. Complementaire systemen worden in Japan actief ondersteund en veel initiatieven zijn zelfs

van mensen uit de overheid afkomstig. In mei 2003 telde Bernard Lietaer ongeveer 630 systemen.

6. Situatie in Nederland

De Nederlandse organisatie Strohalm, die enorm veel kennis en ervaring heeft, voert in Midden- en Zuid-Amerika experimenten uit met allerlei vormen van complementair geld. Als deze experimenten zijn afgerond en geëvalueerd zal Strohalm invoering in Nederland afwegen.

Recentelijk zijn twee handelsnetwerken van start gegaan, met aan het roer mensen die de systeemproblemen van het geld goed kennen: Gelre Handelsnetwerken en Qoin. Daarnaast beraden enkele netwerken op het gebied van werk en inkomen, duurzaam ondernemen en sociale cohesie zich op het inzetten van complementair geld om hun doelstellingen te verwezenlijken.

Vanzelfsprekend is er bij politiek, overheden, bedrijven en andere organisaties de nodige koudwatervrees om ons allesdoordringende en daardoor in wezen onzichtbare geldsysteem kritisch te bezien. Het is te hopen dat het inzicht en de moed om er naar te handelen, zoals door Japan gedemonstreerd, ook de Nederlandse overheden gegeven is.

Sjaak Adriaanse, april 2007

Enkele links

Startpagina complementaire economie
complementaire-economie.startpagina.nl

Qoin
www.qoin.com

Gelre Handelsnetwerken
www.gelre-handelsnetwerken.nl

Strohalm
www.strohalm.nl

Regiogeld
www.regiogeld.de

New Economics Foundation
www.neweconomics.org

Solari
solari.com

Plugging the Leaks (NEF)
www.pluggingtheleaks.org

NOS-journaaluitzending van 11-3-2007 met item over Urstromtaler
tinyurl.com/2qf9b9